

รายงานผลการถอดบทเรียน
ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)
ปี ๒๕๖๓
อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

จัดทำโดย

กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก

กรมส่งเสริมการเกษตร

ประเด็นการถอดบทเรียนศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ปี ๒๕๖๓
จังหวัดพิษณุโลก

๑. ประวัติความเป็นมา

๑.๑ เกษตรกรต้นแบบ

ชื่อ - สกุล นายจันท์ ชมภูมี
อายุ ๕๙ ปี
ที่อยู่ ๑๔๔ หมู่ที่ ๓ ตำบลไทรย้อย อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
เบอร์โทรศัพท์ ๐๘-๙๒๖๙-๐๓๐๑

๑.๒ ความเป็นมาของ ศพก.อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

เริ่มจากปี พ.ศ.๒๕๔๓ กรมส่งเสริมการเกษตร โดยสำนักงานเกษตรอำเภอเนินมะปรางได้มาแนะนำ ส่งเสริมและดำเนินการจัดตั้ง “ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน” พร้อมกับสนับสนุนพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ ๑๐๕ จำนวน ๓ ตัน เพื่อให้เกษตรกรนำมาขยาย และพัฒนาคุณภาพพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพดีตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ทำให้การกระจายตัวของเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพดีทั่วถึง ครอบคลุมทุกครอบครัวเกษตรกรและมีสมาชิกที่รับบริการ บริการเพิ่มมากขึ้นทุกปี จนกระทั่งถึงปัจจุบันศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ได้พัฒนากิจกรรมที่เป็น ประโยชน์ต่อสมาชิก เกษตรกรและชุมชน ดังนี้เช่น ธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ กองทุนธนาคารข้าวชุมชน โรงสีข้าวชุมชน ลานตากข้าวชุมชน เครื่องคัดเมล็ดพันธุ์ข้าวพร้อมโรงเรือน และซื้อที่ดินเพิ่มเติมเพื่อขยายกิจการและพัฒนา มาตรฐานสินค้าข้าว การผลิตข้าวแบบเกษตรธรรมชาติ นอกจากนี้ศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนบ้าน ผาเรียงมี สนับสนุนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและสมาชิก ผลิตสินค้าข้าว (ข้าวสารและกล่องหอมมะลิบ้านผาเรียง) มี ชื่อทางการค้าของหมู่บ้านว่า “ข้าวนาผางาม” ซึ่งทุกกิจกรรมล้วนมาจากการขยายผลของศูนย์ส่งเสริมและผลิต พันธุ์ข้าวชุมชนบ้านผาเรียง

ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านผาเรียง ได้รับการคัดเลือกให้จัดตั้งเป็น ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก) อำเภอเนินมะปราง ตามนโยบายของคณะกรรมการ ความสงบแห่งชาติ ที่ต้องการให้มีศูนย์เรียนรู้ด้านการเกษตรในระดับชุมชน สร้างความรู้ความเข้าใจกับเกษตรกรใน พื้นที่ ให้ได้เรียนรู้จากผู้ร่วมอาชีพเดียวกันที่ประสบความสำเร็จ ช่วยเหลือและเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ให้กับเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และชุมชน โดยมีนายจันท์ ชมภูมี เป็นเกษตรกรต้นแบบ

๒. แรงจูงใจในการดำเนินการทำเกษตรปลอดภัย

บ้านผาเรียง ตำบลไทรย้อย อำเภอเนินมะปราง ชาวบ้านส่วนใหญ่ มีอาชีพหลักคือทำนาข้าว แต่ประสบ ปัญหาผลผลิตต่ำ โรคและแมลงรบกวน ทำให้ต้องใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และใช้สารเคมีอื่น เพื่อช่วยแก้ไขปัญหานอกจากนั้นการทำนาของเกษตรกรในระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่าไม่มีความมั่นคงทางอาชีพ เนื่องจากความไม่แน่นอนของตลาด รวมไปถึงการขาดการต่อยอดกับพ่อค้าคนกลาง ส่งผลให้รายได้กับต้นทุนการผลิตไม่สมดุลส่งผล

ให้ประสบปัญหาขาดทุน นอกจากนั้นยังมีสารพิษตกค้างที่ผลผลิต และร่างกาย ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ

ต่อมานายจันทิ ชมภูมี ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้รวมกลุ่มชาวบ้านผารังหมี จากกลุ่มเล็กๆ เพื่อทำเป็นตัวอย่าง ให้คนในชุมชนได้ดู โดยปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีกับผลผลิต หันมาใช้สารอินทรีย์ ทดแทน ชาวนามีรายได้เพิ่มขึ้น จากการตัดรายจ่ายไม่จำเป็น จากการซื้อสารเคมี ที่สำคัญชาวบ้านผารังหมี มี สุขภาพที่ดีขึ้น ชาวบ้านเริ่มปรับวิถีชีวิต มาใช้ชีวิตแบบพอเพียง ก็ได้มีการส่งเสริมอบรม เริ่มตั้งแต่แปลงนา การ ปลูกปอเทือง เพื่อปลูกเป็นปุ๋ยพืชสดในแปลงนา และการทำปุ๋ยหมักสูตรเฉพาะของหมู่บ้าน ซึ่งจะทำการหมักเก็บ ไว้ช่วงระหว่างหยุดพักการทำนา นอกจากนี้ยังมีการอบรมและร่วมกันสารไล่แมลงสูตรต่างๆ จากอินทรีย์ปลอด สารเคมี ทำให้ชาวบ้านสามารถขายผลผลิตข้าวเปลือกได้ตันละ ๑๕,๐๐๐ บาท หรือหากนำมาแปรรูป จะเพิ่มมูลค่า ข้าวได้ถึงตันละ ๒๕,๐๐๐ บาท โดยผลิตแปรรูปข้าวกล้องปลอดสารพิษเพิ่มมูลค่า ในตราผางาม เป็นที่รู้จักอย่าง แพร่หลาย ชาวบ้านมีความสุขกาย สุขใจ ชุมชนเข้มแข็ง และทำให้ได้รับการยอมรับและคัดเลือกให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ด้านการเกษตร ให้กับเกษตรกรทั้งในและนอกชุมชน

นอกจากนั้นเกษตรกรต้นแบบ นายจันทิ ชมภูมี มีความต้องการพัฒนาการผลิตข้าวให้ได้รับมาตรฐาน GAP ริเริ่มจากการศึกษาองค์ความรู้ และขอคำแนะนำจากหน่วยงานของราชการ ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร และกรมการข้าว โดยได้นำมาความรู้มาปรับใช้ให้เกิดความเหมาะสมและถูกต้องตามมาตรฐานการผลิตข้าว GAP เมื่อเกษตรกรต้นแบบได้รับการรับรองจึงใช้แปลงตนเองเป็นแปลงต้นแบบให้แก่เกษตรกรในชุมชน

๓. วิธีการดำเนินงาน

๓.๑ การใช้เครื่องหยอดข้าวเพื่อลดต้นทุนการผลิตและการจัดการวัชพืชในแปลงนา

การใช้เครื่องหยอดข้าวเพื่อลดต้นทุนการผลิต การใช้เครื่องหยอดข้าวสามารถลดปริมาณพันธุ์ข้าว และการลดการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดวัชพืชเพื่อให้ง่ายต่อการขอรับมาตรฐาน GAP

๓.๒ การจัดการแปลงและปฏิบัติให้ถูกต้องตามมาตรฐาน GAP

๓.๒.๑ การพัฒนาแหล่งน้ำให้ปราศจากสารเคมี โดยมีการร่วมกันดูแลรักษาแหล่งน้ำ

๓.๒.๒ การปรับปรุงบำรุงดินโดยการไถกลบตอซัง และการปลูกปอเทืองเพื่อไถกลบเพื่อลดการใช้ สารเคมี รวมไปถึงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อให้เกิดการสารเคมีปนเปื้อนในดิน

๓.๒.๓ การใช้วัตถุอันตรายได้มีการอบรมการใช้สารเคมีจากเจ้าหน้าที่จากกรมวิชาการเกษตร แนะนำ และไม่ใช่วัตถุอันตรายที่ห้ามใช้

๓.๒.๔ ระบบการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว

- การใช้เมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการรับรองจากกรมการข้าว และมีการกำจัดพันธุปน
- การสำรวจการเข้าทำลายของศัตรูพืช ข้าววัชพืช เพื่อให้ผลผลิตไม่เกิดการเข้าทำลายจากศัตรูพืช
- การบันทึกข้อมูลการผลิตเมื่อมีการใช้สารชีวภัณฑ์หรือสารเคมี รวมถึงการทำปฏิทินการตรวจสอบการปฏิบัติงานอย่างถูกวิธี

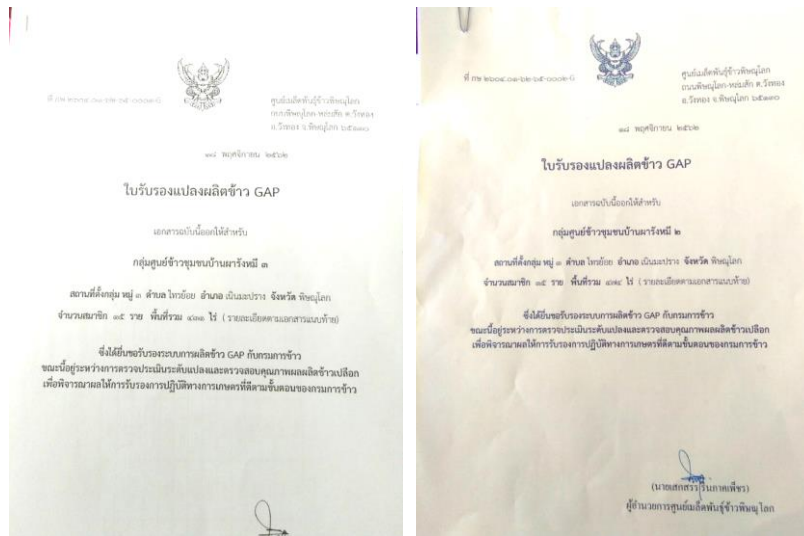
๓.๒.๕ การเก็บเกี่ยว มีการรวมกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตข้าว GAP โดยการติดต่อรถเกี่ยวข้าวที่ทำความสะอาดเกี่ยวขนาดข้าวก่อนเข้ามาทำการเกี่ยวข้าวในพื้นที่ เพื่อลดการปนเปื้อนของโรคและแมลงศัตรูพืช รวมถึงข้าวพันธุ์อื่นที่จะเข้ามาปนกับข้าวที่ได้รับมาตรฐาน GAP

๓.๒.๖ การขนย้าย และการเก็บรวบรวมข้าวเปลือก โดยเกษตรกรต้นแบบได้ร่วมกับเกษตรกรในชุมชนจัดทำลานตากในชุมชนเพื่อเป็นที่รวบรวมผลผลิต และประสานกับพ่อค้าคนกลางให้เข้ามารับซื้อในชุมชน เพื่อลดการขนส่งที่มีความเสียหายจากรถที่ไม่ได้มาตรฐานการขนส่ง

๓.๒.๗ การบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เกษตรกรต้นแบบได้มีการทำแผนการผลิตและจดบันทึก เพื่อให้สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้

๓.๓ สรุปองค์ความรู้ที่ใช้

๓.๓.๑ การผลิต

- การใช้เครื่องหยอดข้าว
- การไถกลบตอซังและการปรับปรุงบำรุงดิน
- การกำจัดพันธุ์ปน
- การปฏิบัติตามหลักการผลิตข้าว GAP

๓.๓.๒ การตลาด

- การรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มการต่อรองการขาย
- การผลิตสินค้าที่ได้รับคุณภาพสามารถต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้

๔. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

๔.๑ การต้องการพัฒนาให้ตนเองและเกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาจากตนเองสู่การเป็นแปลงต้นแบบเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ

๔.๒ การพัฒนาชุมชนให้เกิดความสามัคคีมีความพร้อมที่จะดำเนินงานและสร้างความตระหนักให้แก่เกษตรกรในแง่ของการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพให้แก่ผู้บริโภค

๕. ปัญหา อุปสรรค และวิธีการแก้ไข

๕.๑ ภัยธรรมชาติ ได้แก่ น้ำท่วม/ฝนแล้ง แก้ไขโดย ปรับเปลี่ยนปฏิทินการปลูกตามสถานการณ์

๕.๒ โรคและแมลงระบาด แก้ไขโดยใช้สารชีวภัณฑ์ ฮอร์โมนต่างๆ ในการป้องกัน

๕.๓ แรงงานขาดแคลน มีแต่ผู้สูงอายุ แก้ไขโดย สร้างแรงจูงใจให้ลูกหลานกลับมาทำการเกษตร และ เชื่อมโยงเครือข่าย YSF มาร่วมดำเนินการ

๖. ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม

๖.๑ ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

- ชาวบ้านในชุมชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น เนื่องจากการลดการใช้สารเคมี
- ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการขายผลผลิต ซึ่งเกษตรกรผลิตข้าวกล้องหอมมะลิปลอดสารพิษ โดยการรับซื้อผลผลิตข้าวเปลือกหอมมะลิจากชุมชน เป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าเกษตรซึ่งผลิตเองในชุมชน
- ระบบนิเวศมีความสมดุล ทำให้ไม่พบการระบาดของศัตรูพืช

๖.๒ ประโยชน์ที่เกิดกับภาคเกษตรในพื้นที่

- เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีหันมาใช้สารอินทรีย์ทดแทน
- เกษตรกรนำเทคโนโลยีมาช่วยในการผลิตข้าว เช่น การใช้เครื่องหยอด ฯลฯ
- เกษตรกรมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของผู้บริโภค โดยเป็นผู้ผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อส่งโดยตรงถึงมือผู้บริโภค

๗. การขยายผลสู่เกษตรกรอื่นๆ

จากความสามารถในการดำเนินงานบริหารและจัดการของศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านผาเรียงหมี่ และ ศพก.อำเภอเนินมะปราง ที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี จึงขยายกิจกรรมเป็นกลุ่มย่อยหลายกลุ่มซึ่งล้วนมาจากความสำเร็จของศูนย์ข้าวทั้งสิ้น ดังนี้

๑. กลุ่มคัดเมล็ดพันธุ์ข้าว
๒. กลุ่มธนาคารข้าว
๓. กลุ่มนางข้าวและโรงสีชุมชน
๔. กลุ่มผลิตข้าวกล้องหอมดอกมะลิบ้านผาเรียงหมี่
๕. กลุ่มธนาคารปุ๋ยอินทรีย์
๖. กลุ่มผลิตข้าวกล้องหอมมะลิบ้านผาเรียงหมี่

นอกจากนั้น ยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในศูนย์ ได้แก่ ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน (ศดปช.) ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน(ศจช.) กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ข้าว โดยมีประธานศูนย์ คือ นายจันทิ ชมพุมี่ เป็นวิทยากรประจำ ศพก. ให้ความรู้แก่สมาชิก ทำให้สมาชิกได้พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้นำความรู้ และปัจจัยการผลิตมาให้แก่สมาชิก สมาชิกแปลงใหญ่เองเป็นแหล่งความรู้ที่นำมาแลกเปลี่ยนกัน เช่น การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การผลิต น้ำหมักชีวภาพ การลดต้นทุนการผลิต เป็นต้น

๘. สถานที่ถอดบทเรียน

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๙. ทีมงานผู้ถอดบทเรียน

นางสาววลัยพร ชนกกำชัย หัวหน้ากลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ	สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก
นายธนวรรณ ท้วมเทศ เกษตรอำเภอเนินมะปราง	สำนักงานเกษตรอำเภอเนินมะปราง
นางสาวไศรยา เส็งชื่น นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ	สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก

นางปฎิญา ทองสนิท	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ	สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก
นางณัชชา สยมภูวนาถ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ	สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก
นางสาวฉัตรแก้ว วิรุบุตร	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ	สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก
นางสาวกนกพร จรุงชัย	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ	สำนักงานเกษตรอำเภอเนินมะปราง
นางสาวรัตนพร คำแอด	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร	สำนักงานเกษตรอำเภอเนินมะปราง

๑๐. ผู้รับการถอดบทเรียน

นายจันทิ ชมพู่มี ประธานศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอเนินมะปราง
จังหวัดพิษณุโลก
